

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
Факультет іноземної філології
Факультет історії і права

СХОДОЗНАВСТВО. АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Матеріали доповідей
IV Міжнародної науково-методичної конференції
24 березня 2023 р.
Частина I*

Харків – 2023

<i>Жукова К.Є., Руда Н.В.</i> КИТАЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА В УКРАЇНІ. ПРОБЛЕМИ СПРИЙНЯТТЯ В СУЧАСНОМУ СПІЛЬСТВІ.....	68
<i>Кретов П.В., Кретова О.І.</i> ФІЛОСОФСЬКІ КОНТЕКСТИ ТРИЛОГІЇ ЛЮ ЦИСІНЯ «ПАМ'ЯТЬ ПРО МИНУЛЕ ЗЕМЛІ».....	71
<i>Криворучко С.К.</i> КОНФЛІКТ ДОЧКА / БАТЬКОВ РОМАНІ СЕЙЄДА МОРТАЗА МОШФЕКА КАЗЕМІ «ЖАХЛИВИЙ ТЕГЕРАН».....	73
<i>Куліш М.О.</i> ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМІЧНОГО ЖАНРУ СЯНШЕН.....	74
<i>Петрова Озель Л.П.</i> ЛІНГВОСТИЛІСТИКА ОРІЄНТАЛЬНИХ МОТИВІВ У ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ Й АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО.....	76
<i>伊藤 孝恵</i> 博物館として見た三島由紀夫文学館の価値 (ЦІННІСТЬ ЛІТЕРАТУРНОГО МУЗЕЮ ЮКІО МІШІМІ).....	79
<i>Рогожа А.О.</i> ЖІНОЧІ ОБРАЗИ У РОМАНІ «ЖАХЛИВИЙ ТЕГЕРАН» М.-М. КАЗЕМІ.....	81
<i>Сошніков А.О.</i> СХІДНІ РЕЦЕПЦІЇ У ТВОРЧОСТІ Г. С. СКОВОРОДИ.....	83
<i>Тарасова Л.В.</i> ХУДОЖНІ ТРОПИ У РОМАНІ АЛАЯ “ПОРОЖНЯ ГОРА”.....	85
<i>Титов А.А</i> РОМАН П'ЄРА ЛОТІ «АЗІАДЕ» ЯК ДЖЕРЕЛО КРАЇНОЗНАВЧОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО СТАМБУЛ.....	87
<u>ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО</u>	
<i>Карпенко О.П., Скразловська І.А.</i> ТРУДНОЩІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ ТУРЕЦЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ).....	90
<i>Вілісова А.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ АЛАЯ «КОЛИ КУРЯВА СПАДЕ»).....	93
<i>Гуцуляк К.С.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА КИТАЙСЬКУ.....	96

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

ТРУДНОЩІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ ТУРЕЦЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ)

Карпенко Олена Петрівна, кандидат філологічних наук, доцент

Ардаханський університет (Туреччина)

Скразловська Ірина Анатоліївна, кандидат філологічних наук

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Якісний переклад художнього твору передбачає адекватну передачу закладеної в ньому багатшарової авторської інформації засобами іншої мови. Зважаючи на те, що світосприйняття автора твору, як і будь-якої іншої людини, багато в чому зумовлене мовним і соціокультурним середовищем, у якому формувалася його особистість, завданням перекладача є побудувати своєрідний міст між авторськими інтенціями і сприйняттям іншомовного читача, світобачення якого може істотно відрізнятися від авторського.

Орієнтованість сучасного лінгвістичного знання на антропоцентризм актуалізувало постановку проблем і пошуки їх рішення в межах парадигм «мова і мислення», «мова і культура». Перекладознавство також не залишилось осторонь від цих тенденцій. На думку українських фахівців з перекладу Ю. Чалої та Т. Некряч, адекватність перекладу художнього тексту безпосередньо пов'язана з такими лінгвокультурологічними поняттями, як «картина світу» та «концепт» (Чала&Некряч, 2013, с 13-20).

Початок погляду на мову як на своєрідний інструмент для сприйняття та інтерпретації світу поклав ще у XVIII столітті видатний німецький лінгвіст Вільгельм фон Гумбольдт. Він писав: «різні мови — це зовсім не різні позначення однієї й тієї самої речі, а різні бачення її» (Гумбольдт, 1985, с. 349). В Україні його ідеї були продовжені й збагачені Олександром Потебнею і його теорією внутрішньої форми слова. Розробники популярної гіпотези лінгвістичної відносності американські лінгвісти Едвард Сепір та Бенджамін Ворф стверджували, що структура мови визначає мислення і впливає на когнітивні процеси її носіїв. Відомим є вислів німецького лінгвіста, засновника структурної семантики Лео Вайсгербера: «Межі моєї мови визначають кордони мого світу».

Наприкінці XX століття в сучасному мовознавстві поширився лінгвокультурологічний підхід до вивчення мовних явищ і на перший план вийшла проблема дослідження й зіставлення національно-мовних та концептуальних картин світу. Сучасні лінгвісти погоджуються, що кожна мова

членує об'єктивну дійсність по-різному, акцентуючи різні характеристики тих самих предметів і явищ, підкреслюючи різні їхні сторони. Наприклад, українська лексема «одруження» етимологічно походить від слів «друг», «дружити», а мотиваційно-образною основою її турецького відповідника дієслова «evlenmek» виступає слово «ev» — «домівка», «оселя». Тобто для турків мати родину — це насамперед мати «дім». З іншого боку, окрім мотивації своєї внутрішньої форми, одне й те ж слово або сталий вираз можуть викликати у представників різних націй різні уявлення, емоції, історичні й культурні асоціації, що зумовлено особливостями національно-специфічного погляду на світ кожного окремого народу. Як слушно зауважує американський теоретик перекладу Ю. Найда, розбіжності культур можуть спричинити більш серйозні труднощі для перекладача, ніж структурні розбіжності мови (Nida, 1964).

За визначенням І. Голубовської, національно-мовна картина світу — це «виражене етносом засобами даної мови світовідчуття і світорозуміння, вербалізована інтерпретація мовним соціумом навколишнього світу і себе самого у цьому світі» (Голубовська, 2004, с. 37). Національно-мовна картина світу базується на національних концептах — «особливих ментальних одиницях колективного знання, що містять специфічну етнокультурну інформацію, відображаючи світ національного світосприйняття предметів і понять, позначених мовою» (Манакін, 2012, с. 72). Автор художнього твору за допомогою мови кодує інформацію, спираючись на певні фонові знання, асоціації, особливості світосприйняття читача, який належить до однієї з них культури. Читач, картина світу якого інша, може не зрозуміти або пропускати важливі сенси, які закладав автор у своєму творі, або переживати певний когнітивний дисонанс. М. Гарбовський використовує для позначення цього процесу термін «асиметрія картин світу» (Гарбовський, 2004, с. 404). І завдання перекладача — саме донести до іншомовного читача зміст та емоції, що їх хотів передати автор. Відповідно, перекладач має бути підготовленим як у сфері мови, так і в сфері національної культури, щоб вирізняти ці сенси, а також мати певний талант і компетентність, щоб бути здатним передати їх.

До мовних явищ, які найскладніше перекладати, відносять культурно марковані мовні одиниці: слова на позначення національних реалій, культурні символи, фрази-кліше, символіку кольорів, зоологічні метафори, антропоніми тощо. Наприклад, турецька фраза-кліше «*Kolay gelsin!*» (букв. «хай іде легко») використовується для побажання легкої роботи. Для її перекладу найбільш удалим видається традиційне українське вітання людині, яка працює: «*Бог у поміч*», «*Помагай Боже*», — але його стилістичні й емоційні конотації не співпадають з такими у турецькій фразі.

Певні складнощі становлять для перекладача й слова-кolorативи. Наприклад, колоративи «*boz*» (*сірий, сірувато-коричневий, колір ґрунту*) та «*kır*» (*світло-сірий, брудно-білий*) є досить поширеними й зрозумілими для турецького читача. Вони використовуються на позначення кольору одягу (*gri boz kürklü şapka*), товарів побуту (*boz renk perde*), пряжі (*boz kahverengi el örgü ipi*), волосся (*kır saçlı adam*) тощо. Ці лексеми, що позначають доволі специфічні кольори, трапляються ще в давніх тюркських епосах, і їхнє існування й досить широке вживання в турецькій мові пояснюється тим, що тюрки-кочівники використовували їх на позначення масті коня – *чалий* (*kır*) та *гнідий* (*boz*).

Складними для перекладу є й турецькі ласкаві слова-звертання. Насамперед це пов'язано з частотністю використання й різноманіттям таких слів в турецькій мові. Для турків лексеми типу *canım* («*моя душа*»), *aşkım* («*моє кохання*»), *hayatım* («*моє життя*»), *bir tanem* («*моя єдина*» / «*мій єдиний*») звучать доволі буденно і вживаються повсюдно. Проте для українців ці слова мають досить високе емоційне навантаження й не вживаються в повсякденному мовленні, зберігаючи конотації інтимності й романтичності, що також треба враховувати при перекладі.

Яскравим прикладом різниці в національно-мовних картинах світу українців і турків можуть служити зооморфні метафори. В турецькій культурі лексема «*коç*» («*баран*») з афіксом присвійності *-ım* («*коçım*») вживається як комплімент для чоловіків (зазвичай членів родини: сина, онука, чоловіка) та має конотації «*сильний*», «*красивий*», «*гордий*», тоді як в українській мовній картині світу лексема «*баран*» переважно асоціюється з такими рисами характеру, як упертість і тупість: *впертий як баран, стадо баранів, уп'ястися як баран на нові ворота*.

Асоціативний експеримент, проведений нами серед українських студентів-філологів щодо асоціацій до слова «*кобилиця*» (тур. «*kısırak*»), також показав концептуальну різницю в культурі двох країн. Українські студенти назвали такі асоціації: *свійська тварина; сільська праця; доволі товста, незграбна жінка*. В турецьких словниках і на турецьких інтернет-форумах ми знайшли такі тлумачення лексеми «*kısırak*»: *кінь жіночої статі; кобила, готова до народження потомства; сексапільна жінка; жінка, що розірвала «вудила», вільна й красива*. Зважаючи на це, проблематичним стає переклад відомих в Туреччині рядків турецького поета Бедрі Рахмі Еюбоглу (1911-1975), звернених до коханої жінки:

*Gülen ayvım, ağlayan narımsın
Kadınım, kısırakım, karımsın.*

Ти моя посміхнена айва, гранат, що плаче,

Моя жінко, моя кобиллице, моя дружино. (Переклад авторів статті).

Буквальний переклад цих рядків в непідготовленого українського реципієнта може викликати асоціації та емоції, протилежні тим, що їх переживає турецький читач і які мав на меті сам автор. З іншого боку, заміна цього образу на інший, більш зрозумілий українському читачеві, позбавить художній текст національно-культурної специфіки.

Отже, особливості національно-мовної картини світу, зумовлені історичним і культурним шляхом, що проходить кожний окремих народ, ставлять перед перекладачем складні завдання. Працюючи над перекладом художнього твору, перекладач має справу з двома «асиметричними» національними картинами світу, які потрібно привести у певний баланс таким чином, щоб ті сенси та інтенції, які вкладає автор у твір, були зрозумілими іншомовному читачеві. Знайти нові підходи до розв'язання актуальних проблем перекладознавства у межах антропоцентричної парадигми може допомогти лінгвокультурологія – галузь лінгвістичного знання, що досліджує одиниці мови в єдності їхнього мовного й культурного змісту.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Некряч, Т.Є, Чала, Ю.Л. (2013). Вікторіанська доба в українському художньому перекладі: Монографія. К.: Кондор-Видавництво, 194 с.
2. Гумбольдт, В. фон. (1985). Об изучении языков, или план систематической энциклопедии всех языков. Язык и философия культуры. М: Прогресс, с. 346–349.
3. Nida, E. (1964). Principles of Correspondence. In Venuti L. The Translation Studies Reader. London: Routledge.
4. Голубовська, І.О. (2004). «Свійські тварини» як фрагмент національно-мовних картин світу. Актуальні проблеми української лінгвістики: Теорія і практика, 9, с. 36–46.
5. Манакін, В. М. (2012). Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. К: ВЦ «Академія», 288 с.
6. Гарбовский, Н.К. (2004). Теория перевода. М: Изд-во Моск. ун-та, 543 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ АЛАЯ «КОЛИ КУРЯВА СПАДЕ»)

Вілісова Анастасія Віталіївна, студентка 4 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: І.П.Хижа

З кожним днем зв'язок культури та мови стає все більшим, перекладається велика кількість художньої літератури, книг, статей. Переклад вже став незмінною частиною нашого життя. Проте, основну складність викликає безеквівалентна лексика (БЛ), що наявна в кожній мові.